

*Mahmūd Nadžm Ābādī***

S perzijskog preveo Arman Berberac

Ibn Sinaov pložaj u medicini*

UDK 1:61| Ibn Sina

Sažetak

Ovaj rad samo je jedan u nizu radova koje potpisuje Mahmūd Nadžm Ābādī, a namjera mu je da predstavi Ibn Sinaov položaj i značaj u svjetskoj medicini. Ibn Sina je na Zapadu poznatiji kao liječnik nego kao filozof, i kao liječnik je tamo ostavio više traga. Do kojih granica je njegov utjecaj na Zapadu bio širok dovoljno govori činjenica da je *Kanun*, njegovo kapitalno djelo iz medicine, na Zapadu bio udžbenik sve do početka devetnaestog stoljeća. *Kanun* je postavio standard medicinskog znanja i prakse u Evropi. Jasno je da u sučeljavanju s ovakvim grandioznim Ibn Sinaovim djelom ovaj rad predstavlja tek mali pokušaj sagledavanja njegova položaja u medicini.

Ključne riječi: Ibn Sina, *Kanun*, tradicionalna medicina.

* Preuzeto iz časopisa *Honar wa mardom*, Univerzitet u Teheranu, 1352. H. solarna, br. 133, str. 7-14.

** Dr. Mahmūd Nadžm Ābādī šef je odjela za historijska, medicinska i zdravstvena istraživanja na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Teheranu.

Da bismo shvatili Ibn Sinaov položaj u medicini i otkrili šta je on to kazao prije hiljadu godina te kakvi su mu stavovi bili u području ove nauke, neophodno je proučiti sva njegova djela iz te oblasti. Ako bismo i ostavili postrani spoznavanje Ibn Sinaova položaja u medicini, samo upoznavanje s njegovim knjigama i medicinskim radovima je nešto što zahtijeva cjeloživotno proučavanje i duboko istraživanje, i to ne jednog liječnika, nego nekoliko liječnika i filozofa, a da bi se ispravno prenijelo ono što je Ibn Sina o tome kazao. Stoga, ponovo kažemo, ako se pažljivo sagleda veliko Ibn Sinaovo naučnomedicinsko djelo i njegov sadržaj, tek tad je moguće shvatiti kako njegov opći pristup ovoj nauci tako i precizne stavove koji su u vezi s njezinim različitim granama. Ako bismo sebi dali pravo procjenjivanja, mogli bismo kazati da je to izvodivo pod uvjetom da nekolicina ljekara i filozofa, koji poznaju arapski jezik, prouče i izuče svih pet svezaka Ibn Sinaovog *Kanuna* te da ga uporede s naučnim kriterijima današnje medicine kako bi se ispravno prenijelo Ibn Sinaovo djelo i njegov doprinos ovoj oblasti.

Moguće je da će neki ovakav pristup Ibn Sinaovom djelu smatrati isuviše subjektivnim, možda i pretjerivanjem. Ali, uopće nije tako. Ovakva viđenja Ibn Sinaovog doprinosa susrećemo kod svih znalaca historije medicine koji kažu da je Ibn Sinaov *Kanun* jedno od onih djela koje, što se više čita i izučava, sve više se razotkriva sama veličina autora i njegovih stavova, pri čemu se dolazi do saznanja da su mnoga od njih veoma bliska savremenoj medicini. Pritom treba imati na umu da medicinski alati, laboratorijska oprema i opis bolesti kojima raspolaže moderna medicina nisu postojali u Ibn Sinaovo vrijeme. U svrhu potvrđivanja svega navedenog, u nastavku rada ćemo se osvrnuti na činjenice koje o tome govore.

Ono što bi čitaocima i uvažanim ljekarima također moglo predstavljati poteškoću u razumijevanju Ibn Sinaovog doprinosa jest sljedeće: ako bi se odlučilo da se saznanje o Ibn Sinaovom položaju u medicini – uzimajući pritom samo njegovo djelo *Kanun* – prenese na papir, za to bi bilo potrebno najmanje hiljadu stranica, što nije ostvarivo za jednu osobu, nego je za takvo šta potrebna skupina ljekara, filozofa, farmaceuta

i naučnika eksperimentalnih nauka te, svakako, niz godina posvećenosti da bi se ispunilo naučno pravo ovog djela. Stoga će svako isticanje i podsjećanje na položaj Ibn Sinaa u medicini zapravo biti samo opis kapi iz tog velikog okeana.

Ibn Sinaov *Kanun*, do prije nekih pedeset godina, neki su ljekari predavali i njemu podučavali svoje đake i studente medicine, poput rahmetli hakim bašija¹ Mirze Sejveda Razija Semnanija, vrhovnog ljekara Golama Alija Šamlo Horasanija, Mirze Tahera Tonekabonija Tabarsija, Mirze Ebul-Kasima Isfahanija² i nekoliko drugih, od kojih su neki petnaest puta održali predavanja iz *Kanuna*, ali, nažalost, nisu ga preveli niti zapisali u zasebnu knjigu na perzijskom jeziku. Zašto je to tako, nama je ostalo nepoznato.

Jednog dana otišao sam u posjetu rahmetli prof. Mirzi Tahiru Tonekaboniju Tabarsiju, da Allah uzvisi njegov plemeniti položaj, pa ga upitao: “Zašto ne prenesete na papir, u obliku nekoliko skripti, ono što predajete?” U odgovoru mi je rekao: “Nemam strpljenja da to učinim, a zainteresiranih slušalaca je malo!”

U svakom slučaju, sudbina Ibn Sinaovog *Kanuna* i to što nije preveden na perzijski jezik³ iz razloga je koji smo prethodno spomenuli.

Teme u ovom članku glede položaja Ibn Sinaa u medicini preuzete su iz samog *Kanuna*, te iz njegovih sažetaka, članaka pa i prijevoda koje je moja malenkost prikupila. Sukladno do sada kazanom, da bi se spoznao Ibn Sinaov položaj u medicini, bit će dovoljno proučiti njegov *Kanun*. Iz tog razloga, u ovoj seriji članaka, koliko nam je bilo dostupno, koristili smo to djelo.

Treba napomenuti da je Ibn Sina bio sljedbenik grčke škole i, poput Taberija, Razija i Ahvazija, medicinsko znanje crpio iz djela grčkih velikana koja su bila prevedena na arapski jezik. Istovremeno, mora se konstatirati da je mnogo toga dodao mišljenjima grčkih ljekara i na taj način im podario novo značenje i pristup.

Važno je istaknuti da su poznati iranski ljekari poput Taberija, Razija, Ahvazija i Ibn Sinaa,

¹ Izraz *Hakim baši* (per. حکیم باشی) počasno je ljekarsko zvanje, u značenju glavni ljekar. (Op. prev.)

² Također poznat kao *Gugardi* (per. گوگردی), koji je bio otac rahmetli dr. Mohammad Ali Moajjad Hekmata.

³ Rad je pisan 49 godina prije, a *Kanun* je u međuvremenu doživio dva prijevoda na perzijski jezik. (Op. ur.)

nakon što su se okoristili grčkom medicinom, to jest kad su se osjetili neovisnim od svojih učitelja, grčkih liječnika poput Hipokrata i Galena, odvojili su se od njih i time otvorili veliku školu iranske i svjetske medicine. Uporedo s izrazima poštovanja prema svojim prethodnicima Grcima, iranski su ljekari svoje stavove iznosili u knjigama i djelima, kao što je to uradio i Ebu Bekr Muhammed ibn Zekerija Razi na početku svoga djela *Kitābu-š-šukūki li-r-Rāzi 'alā kelāmi fādili-l-etibbā'i Džālīnūs*. Nakon što je pohvalio Galenov položaj, Razi je rekao: "Da je Galen živ, pohvalio bi me zbog ove definicije, jer puko slijeđenje nije dopušteno u filozofiji." Kako se može primijetiti, Razi je prvo pohvalio naučni položaj Galena kao učitelja, a zatim izrazio svoje mišljenje. Štaviše, iranski ljekari, posebno Razi, Ahvazi i Ibn Sina, u svojim knjigama medicine prvo bi naveli mišljenja svih prethodnika u toj nauci, a zatim bi izrazili svoja.

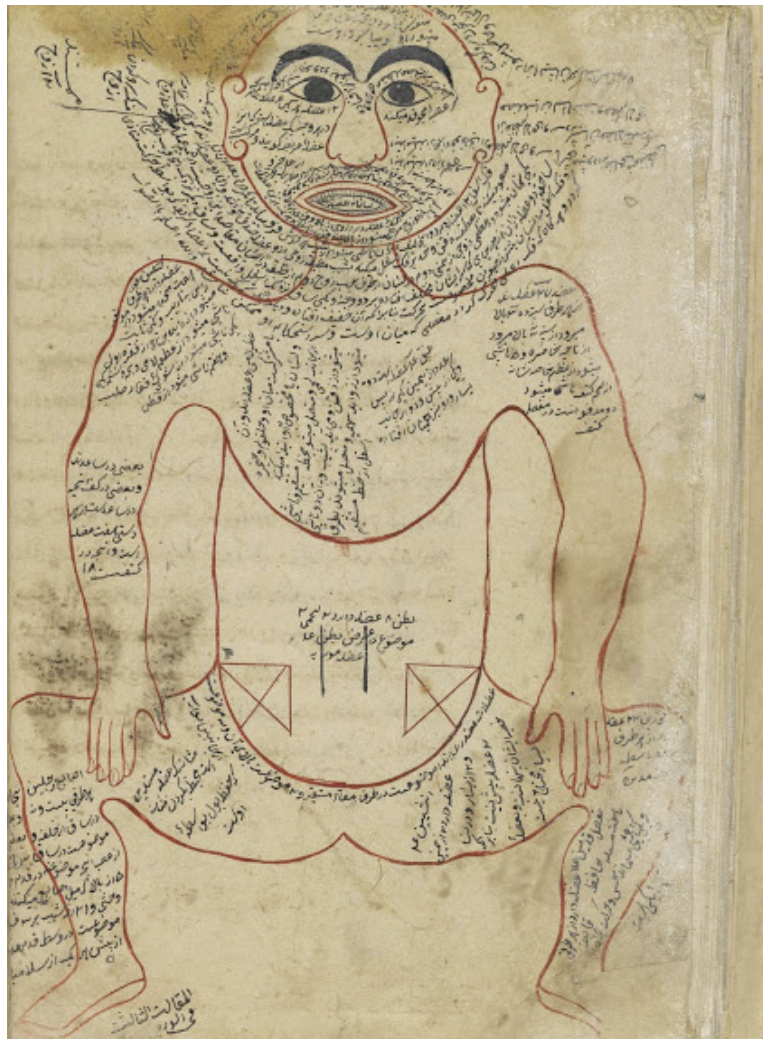
Potrebno je napomenuti da su Hipokrat i neke skupine ljekara prije Ibn Sinaa smatrali da je bolest nezavisni izvanjski element koji povremeno napada tijelo, a koji se sastoji od organa (ekstremiteta) i vlage (sluzi) i vitalne sile, te se protiv nje, dakle bolesti, pokreće borba i odbrana, a čiji ishod je zdravlje i život ili bolest pa čak i smrt. Ibn Sina je također smatrao isto, s tom razlikom što je on ta mišljenja razvio i produbio.

Medicina prema Ibn Sinau

Prema Ibn Sinau, medicina je održavanje tjelesnog zdravlja, a ne liječenje bolesti, što je upravo ono što danas zastupa Svjetska zdravstvena organizacija. Dakle, jasno je da se ono što je Ibn Sina prije hiljadu godina govorio ne razlikuje od današnjih standarda, a oni koji zanemaruju našu tradicionalnu

medicinu pa sve što danas imamo pripisuju savremenoj medicini, vrlo su neobazrivi u iznošenju svojih stavova. Zemlje Orijenta pale su pod jak utjecaj Zapada pa za sva otkrića, izume i medicinska znanja smatraju da dolaze sa Zapada, što je nepravedno. Zašto? Zato jer je medicina preuzeta s Orijenta i objema rukama predata Zapadu. A začuđujuće je da su zapadnjaci postupili suprotno s djelima i zaslugama istočnjaka. Onome što su uzeli i preuzeli iz djela učenjaka cijeloga Orijenta, naročito o historiji medicine, u svojim su djelima dodali novi sjaj i takvim ga prikazali svijetu i u konačnici ga predali zemljama Orijenta.

Ovo smo kazali da bi čitaocima bilo jasno kakav su položaj i vrijednost imali iranski učitelji na polju medicine. I kako je poznato, Ibn Sinaov *Kanun medicine* dominirao je skoro šest

stoljeća na Istoku i na Zapadu (misli se na srednjovjekovnu Evropu i jedno ili dva stoljeća renesanse). Ako, ne daj Bože, mi Iranci ne bismo znali za kazano, to ne umanjuje vrijednost Ibn Sinaovog djela. Naprotiv, zapadnjaci su to mnogo bolje shvatili, za razliku od istočnjaka koji su malo ili nikako svjesni toga.

Podjela bolesti prema Ibn Sinu

Ibn Sina je bolesti podijelio u dvije skupine: unutarnje i vanjske.

Kad se radi o vanjskim bolestima, smatra da one nisu mnogo povezane s vlagom i interakcijama tijela, dovoljno je ukloniti vanjske uzročnike da bi to dovelo do nestanka i povlačenja bolesti. Međutim, u slučaju unutrašnjih bolesti, Ibn Sina pridaje veliku važnost vlazi i lezijama organa i smatra ih rezultatom poremećaja organa i promjena nastalih u vlažnosti samoga tijela. Treba reći da je ovo tačka u kojoj se Ibn Sina odvojio od grčkih učitelja, te bolest ne smatra posebnim nezavisnim elementom.

Iako je Ibn Sina došao nakon Hipokrata i Galena, neki historičari i autori smatraju ga njihovim učenikom. Međutim, kako je istaknuto, zbog intelektualne neovisnosti i kritičkog pristupa djelima grčkih učitelja te činjenice da je iskustvo i eksperiment u medicini smatrao vrlo značajnim, uspio je otpočeti novu eru u medicini koja je, kao islamsko-iranska medicina, dugo bila osnova i mjerilo evropske medicine. To se dogodilo zahvaljujući Ibn Sinu i drugim iranskim liječnicima koji su grčku medicinu uredili i obogatili, pa je na taj način izveli iz teorijske forme u praktičnu medicinu. Kao što su u naslijeđe ostavili veoma ispravnu naučnu metodu djelovanja lijekova na funkciju udova⁴ i farmakopeje⁵, tako su i mnoge lijekove iz područja hemije i farmakologije uveli u medicinu.

Glede širenja Ibn Sinaove misli u medicini, svi smatraju da je to velika i čudesna stvar. Proučavajući *Kanun medicine* i Galenova djela, može se s pravom kazati: iako je Ibn Sina nasljednik galenske medicine, u pogledu položaja u medicini

nije niži od Galena. Istraživači i naučnici širom svijeta istražuju Ibn Sinaove stavove u medicini, naročito njegov *Kanun medicine*, da bi razumjeli sve aspekte liječenja. U Sovjetskom Savezu ovom se pitanju pristupa veoma ozbiljno i ono se na najprecizniji način izučava i razmatra.

Općenito o medicini

Kad je riječ o općim načelima medicine, Ibn Sina je slijedio škole svojih prethodnika i to u pogledu:

- a) četiri elementa (voda, zemlja, zrak i vatra),
- b) četiri tjelesne sluzi (flegma – ar. بَلغم, žuč – ar. صَفراء, krv – ar. دَم i crna žuč – ar. سَوْداء),
- c) četiri temperamenta (flegmatican temperament – per. مزاج بلغمي, koleričan temperament – per. مزاج صفراوي, sangviničan temperament – per. مزاج دموي i melanholičan temperament – per. مزاج سوداوي),
- d) proizvodnje i podjele sluzi,
- e) različitih faza probave,
- f) tri čovjekove sile (prirodna, životinjska i psihološka),
- g) zdravlja,
- h) ravnoteže humora,
- i) bolesti i njihova neravnoteža,
- j) podjele bolesti i slično.

Glede navedenog, imao je gotovo ista uvjerenja kao i Grci. Osim toga, stari Grci su smatrali da zvijezde, planete, četiri godišnja doba, regije (sjever, istok, jug i zapad), različite životne dobi čovjeka (djetinjstvo, mladost, zrelost, starost) utječu na čovjekov temperament, u što je također i sam Ibn Sina vjerovao.

O anatomiji

Ibn Sina je u *Kanunu medicine* opisao sve udove i organe u čovjekovom tijelu. Iako se ne može potvrditi da je Ibn Sina vršio obdukciju, kad je riječ o osteologiji i miologiji, opisao ih je gotovo na način na koji se to danas radi. Čini se da obdukcija ljudskog leša u to vrijeme nije bila prihvaćena pa je u te svrhe korišten majmun. Ali, i uprkos tome, Ibn Sina daje precizan opis oka

⁴ Fiziologija.

⁵ Terapija, odabrani način liječenja bolesti.

i mišića očne duplje⁶ koji odgovara današnjim saznanjima. Posebno je zanimljivo da je shvatio i dokućio važnost optičkog živca.⁷

Jahja Rahimov, sovjetski predstavnik na proslavi milenijuma Ibn Sine, u četvrtak 22. aprila 1954. godine, u svom govoru o temi "Neka od medicinskih učenja filozofa Ebu Alija Sinaa" rekao je: "Ebu Ali Sina, taj veliki naučnik iz 11. stoljeća, između ostalog obogatio je medicinsko znanje u oblasti anatomije. Ebu Ali Sina daje tačne informacije o nekim ljudskim organima. Ebu Ali Sina na polju anatomije, kao i drugih nauka, na putu ka svome cilju je jasan. Objasnjava pojavu udova i organa u odnosu na njihovu potrebu i nužnost. Uz detaljan opisa udova i organa, Ebu Ali Sina ukratko opisuje i njihove funkcije. On je uveliko unaprijedio nauku o anatomiji. Znamo da od njega potječe prvi tačan opis očnih mišića. Teško je zamisliti da Ebu Ali Sina nikad nije radio na obdukciji ljudskog tijela. Njegova zanimljiva otkrića u razvoju i objašnjavanju bolesti povod su pretpostavkama da se Ebu Ali Sina često bavio obdukcijom ljudskog tijela, ali da je to radio u tajnosti."⁸

Ibn Sina je također prvi koji je u *Kanunu* spomenuo trigeminalni živac.⁹

O fiziologiji

Ibn Sina, poput ljekara prije njega, u *Kanunu* govori o fiziologiji i daje osnovne medicinske informacije o ovoj grani nauke. Naprimjer, imao je posebno mišljenje o pet osjetila i njegovo poznavanje toga neće biti beskorisno.

Osjetilo dodira

U nastavku iznosimo kratki komentar *Kanuna* koji je priredio znanstvenik Akbar Dānā Serešt i koji smatramo veoma vrijednim.

1. Prvo osjetilo čijim posjedovanjem životinja postaje životinjom jest osjetilo dodira. Upravo onako kako je, racionalno gledano, dopušteno i

moguće da svako živo biće izgubi svoju vegetativnu snagu – a pod tim se podrazumijeva sposobnost rasta, razvijanja i reprodukcije, a što sve spada pod nutritivnu snagu – i da se opet ubraja u živo biće, dok suprotno tome nije moguće. Isto vrijedi i za *osjetilo dodira*, koje spada u animalne snage – misli se na pet osjetila – gdje je slučaj takav da se mogu izgubiti sva osjetila osim dodira i da biće ostane stabilno i postojano. Međutim, čim izgubi osjetilo dodira, životinja brzo propada i nestaje.

S obzirom na to da je osjetilo dodira predvodnik snaga duše, ono mora ukazivati na stvari koje uništavaju sastav životinje i mora čuvati dobrobit same životinje.

Iako osjetilo okusa ukazuje prijetnost i ukus nečega o čemu ovisi život jedne životinje, ali nije toliki problem da životinja izgubi osjetilo okusa jer i s tim ona ostaje živa, jer, na kraju krajeva, druga osjetila će je uspješno usmjeravati ka hrani ili izbjegavanju. Nijedno drugo osjetilo ne može vršiti ulogu čula dodira; naprimjer, da upozori na zrak dovoljno vruć da može opeći ili dovoljno hladan koji je prijetnja zbog svoje hladnoće.

Okus hrane je samo za uživanje u hrani. Tako možemo vidjeti da se zbog štetnih utjecaja poništi osjetilo okusa kod životinje, ali i uprkos tome ona živi.

Vratimo se raspravi o osjetilu dodira. Postoje stanja koja su sukobljena tijelu. Kad tijelo poprimi to stanje, tad ga i shvata, ali ako se to stanje ustabilni i tijelo se s njim sjedini, tad se to stanje neće ni osjetiti. Razlog tome je što je *osjećaj* vrsta osjetilne reakcije koja nastaje s užasavanjem od nečega ili nestajanjem nečega. Dakle, ako se u tijelu ustabilni neko stanje, ono više neće izazivati nikakav vid reakcije. Upravo je to i razlog da osoba ne osjeća potrebnu tjelesnu toplotu, iako postoje mnoge povremene toplote i temperature.

2. Osjetilo dodira ima specifičnosti koje ne postoje u drugim osjetilima. Prva specifičnost osjetila dodira je, naprimjer, bol nastala od jednog čira (med. *absces*) na našem tijelu i olakšanje od njegove boli nakon što se otvori i gnoj se izlije. Oba spomenuta osjećaja spadaju u osjetilo dodira, međutim, kod oka takva percepcija ne postoji.

Posmatrajući i gledajući prizor, oko osjeća užitak pa i bol. Međutim, mjesto tih osjećaja je

⁶ Očna šupljina (lat. *orbita*) ili očnica.

⁷ Vidni ili optički živac ili očni živac (lat. *nervus opticus*).

⁸ Vidjeti časopis *Dašn nāme-je Ebn-e Sinā*, br. 2, str. 45, obraćanje prof. dr. Vasilija Nikolajeviča Ternovskija, stalnog člana Akademije medicinskih nauka Sovjetskog Saveza.

⁹ Trograni ili trigeminalni živac (lat. *nervus trigeminus*).

u duši, a naša duša, posmatrajući lijepe ili ružne prizore, unutar našeg tijela se osjeća sretnom ili tužnom. Isti slučaj je i s uhom tokom percepciranja onoga što sluša.

Radost koja dolazi od slušanja ugodnih glasova i patnja koja proizlazi od zvukova plača nalaze se u duši, ali ako zvuk groma dosegne do našeg uha, tad ga čini bolnim, ili jaka svjetlost koja dopre do našeg oka te mu taj trenutak čini nelagodnim, to je vrsta boli koja se odnosi na osjetilo dodira u ušima i očima, gdje se osjeća zadovoljstvo i smiraj prilikom nestajanja spomenutih patnji. Percepcija osjetila mirisa i okusa je ista kao i kod osjetila dodira.

Stoga, od naših pet osjetila, percepcija oka i uha je više nematerijalna od percepcije ostala tri osjetila.

Druga specifičnost osjetila dodira je da bez posrednika ostvaruju kontakt s izvanjskim predmetima koji imaju kakvoću i sjedinuju se, odnosno poprima stanje tih kakvoća, a trenutkom sjedinjenja nastaje i *osjećaj*, a živčani završeci dodira su izvršiooci i primaoci osjetilne slike.

Živci se dijele u dvije vrste: pune i šuplje. Dva očna živca, koji se u obliku križa sijeku u presjeku dva očna živca u korijenu dviju hemisfera mozga, samo su prenosioci osjetilnog oblika. Oni prenose oblik do ovog mjesta kako bi bio percipiran, a sami nemaju sposobnost percipiranja. A ono što prihvata osjetilni oblik je vlaga samog oka, koja je poput tuče hladna i ledena.

Osjetilo mirisa ne može opaziti ono što miriše ako nema zraka u kojem će se miris širiti.

Osjetilo okusa ne može percipirati ono što probava ako nema pljuvačke i sluzi koja će obuzeti ono što se nalazi u ustima.

Osjetilo sluha ne može percipirati zvučne talase nastale od kovanja i udaranja ako ne bude zraka koji će ih prenijeti do samoga uha.

3. Da li osjetilo dodira vrši svoju dužnost bez posredovanja?

Treća specifičnost osjetila dodira jest da taj osjećaj pokriva cijelu kožu tijela i nijednom drugom dijelu tijela nije dodijeljena ta svrha, a razlog je taj što je osjećaj jedan vid izvidnice koja ispituje sve ono što dolazi u dodir s tijelom, te ako dođe do bilo kojeg uda i organa, stvara veliki poremećaj u stabilnosti jedne osobe. Zbog

toga, prilikom stvaranja čovjekova tijela bilo je potrebno osjetilnom mrežom prekriti cijelu površinu tijela, dok druga osjetila osjećaju druge predmete, bez kontakta s njima. Znači, dovoljno je da dodir bude sredstvo jednog organa, da čim bude obaviješten o nečemu osjetilnom koje sa sobom nosi nešto štetno, obavještava dušu da se toga kloni i da tijelo udalji od toga. Međutim, da kojim slučajem osjetilo dodira nije rašireno po cijelom tijelu i da je dodijeljeno jednom udu i organu, duša ne bi znala za opasnosti kojima je tijelo izloženo.

4. Da li je osjetilo dodira jedna moć ili više od toga?

Gotovo je sigurno da su brojne moći dodira, od kojih svaka opaža neku vrstu sukobljenosti. Kao rezultat toga, sukobljenost između vrućeg i hladnog razlikuje se od sukobljenosti između lahkih i teških predmeta, a sukobljenost između grubog i mehkog razlikuje se od sukobljenosti između mokrog i suhog, jer su spomenute percepcije primarne reakcije duše. Stoga, prilikom čovjekova stvaranja bilo je nužno da postoje posebne moći za svaku od njih, ali budući da je moć osjetila podjednako podijeljena u organima osjećaja, sve raznovrsne moći se osjećaju kao jedna moć. Ako bi osjetilo dodira i okusa bili rašireni po cijelom tijelu, čovjek bi pomislio da su ove dvije moći jedno, ali zato što su, osim jezika – gdje su obje moći zajedno – odvojene u ostatku tijela, njihova razlika je očigledna.

S obzirom na to da se brojne osjetilne moći zajedno nalaze u cijelom tijelu, čovjek zamišlja da su one, ustvari, jedna moć, dok, s druge strane, postoje četiri moći i osam osjetila, a to su dvije oprečne strane koje se percipiraju.

Poput Aristotela, Ibn Sina je vjerovao u izvornost materijalnog svijeta i njegova umna sklonost je bila usmjerena ka zbiljama osjetilnog svijeta. On nije, poput Platona, ovaj svijet smatrao sjenom i slikom viših svjetova. Međutim, ono što je imalo materijalni aspekt bolje je istražio od svijeta nematerijalnog i njegova vrijedna mišljenja, kako na polju medicine tako i na polju psihologije, vrijedna su hiljade pohvala.

Na Ibn Sinaov govor o važnosti osjetila dodira može se nadovezati primjer pogreške osjetila vida koja nastaje prilikom stavljanja štapa u vodu, gdje oči vide prelomljen štap, ali s osjećajem čula dodira ova pogreška se može lahko otkloniti.

Važnost ovog osjetila je toliko velika da je francuski filozof Condillac¹⁰ smatrao jedinim načinom percepcije izvanjskog svijeta, pa čak i danas jedna od filozofskih škola slijedi mišljenje ovog filozofa. Kako se mogu zanemariti praktični rezultati ove rasprave kad je gluhonijema dama, koristeći se osjetilom dodira – kojoj su napravili istaknuta slova¹¹ – predstavljena društvu, a kojim se i danas slijepi opismenjuju na ovaj način.

Prema Ibn Rušdu,¹² Temistije, kojeg Ibn Sina smatra učenijim i važnijim starim komentatorima

Aristotelovih djela, rekao je: “Čulo dodira bez posredovanja zraka ne može percipirati ono što je osjetilno, a zrak je neophodan za njegovu percepciju kao što je voda neophodna za život ribe.”

Ibn Rušd kaže: “Iz govora mudraca ne može se razumjeti više od toga da je zrak uvjet za percepciju osjetila dodira, a ne da je zrak sredstvo i posrednik da se pojmi opipljivi oblik i prenese ga u centar samog osjetila dodira. Da, postoji velika razlika između ovoga i toga da se kaže da se može dodirnuti u vakuumu. Općenito gledano, da li se osjećaj uopće može odviti u vakuumu kako bi na kraju bio prenesen do samog centra čula dodira?”

Aristotel i njegovi sljedbenici govorili su da priroda izbjegava prazninu i smatrali su prazninu nemogućom. U islamskoj filozofiji i teologiji malo je učenjaka smatralo da je praznina moguća, a neki od njih su Ebul-Berekāt el-Bagdādi (djelo *El-Mu'teberu fi-l-hikmeti*) i Fahru er-Rāzi (djela *El-Erbe'nu fi usūli-d-dīn*, *El-Bejānu ve-l-burhān*), što je rasprava za sebe.

Prethodno ispisani redovi bile su zabilješke mog prijatelja naučnika, gospodina Akbara Dāna Serešta, koje mi je poslao. Komentar ovoga sam naveo u drugom svesku *Historije medicine* “Od pojave islama do invazije Mongola”.

Nadam se da su čitatelji shvatili da se Ibn Sinaovi stavovi o anatomiji ne razlikuju mnogo od današnjih stavova.

¹⁰ Étienne Bonnot de Condillac (1714–1780) bio je francuski filozof i epistemolog.

¹¹ Misli se na Brajevo pismo koje je namijenjeno slijepim ili slabovidnim osobama, a koje je 1824. godine osmislio Louis Braille. (Op. prev.)

¹² Ebu-l-Velid Muhammed ibn ahmed ibn Muhammed ibn Rušd (1126. Kordoba, Španija – 1198, Marakeš, Maroko) poznat kao Averroes.

Abstract

The Position of Ibn Sina in Medicine

Mahmūd Najm Ābādī

This paper is one in a series of papers authored by Mahmūd Najm Ābādī. The paper aims to present the position and significance of Ibn Sina in world medicine. In the West, Ibn Sina is better known as a physician than as a philosopher, and, as physician, he left a deeper trace in the West. The extent of his influence in the West was so great that his capital work in medicine *Qanoon* was used as a textbook in the West until the beginning of the 19th century. The book *Qanoon* set up a standard of medical knowledge and practice in Europe. It is clear that, given such a great work by Ibn Sina, this paper represents only a small attempt to perceive his position in medicine.

Keywords: Ibn Sina, *Qanoon*, traditional medicine